

УДК 330:061.66:631.1

В. В. Савчук,
аспірант відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів,
Державна установа "Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України", м. Київ

СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗОНІ ОСУШЕННЯ НА ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ

V. Savchuk,
postgraduate student of the department of land and forest resources economy problems, Public Institution
"Institute of Environmental Economics and Sustainable Development National Academy of Sciences of Ukraine"

STIMULATION OF THE RATIONALIZATION OF AGRARIAN NATURE MANAGEMENT IN DRAINED AREA ON TRANSBOUNDARY TERRITORIES

Встановлено, що важливою передумовою раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях є формування система стимулювання, яка охоплює інституціональні, бюджетно-податкові та кредитно-майнові стимули. Обґрунтовано, що основними інституціональними стимулами виступають: надання державою консультацій стосовно можливих форм та методів залучення осушених угідь у систему товарно-грошових відносин; інформування власників внутрішньогосподарських мереж гідротехнічних споруд про наявність альтернативних варіантів їх модернізації та реконструкції; консультування землевласників та землекористувачів стосовно зміни цільового призначення ренатуралізованих осушених сільськогосподарських угідь. Доведено, що бюджетно-податковими стимулами мають виступати: надання пільг при сплаті земельного податку та орендної плати за землю; часткове звільнення від відшкодування втрат сільського та лісового господарства; співфінансування реінжинірингу осушених земель у рамках проектів транскордонного співробітництва за рахунок коштів місцевих бюджетів. Встановлено, що кредитно-майновими стимулами виступають: надання муніципальних гарантій; відшкодування частини процентних ставок за кредитні ресурси комерційних банків; передача осушених земель державної та комунальної власності у користування українським учасникам проектів транскордонного співробітництва.

It has been established that an important prerequisite for the rationalization of agrarian nature management in drained area on transboundary territories is the creation of a stimulation system, which covers institutional, fiscal and lending-property incentives. It has been substantiated that the main institutional incentives are as follows: providing state advice on possible forms and methods of attracting drained lands into the system of exchange relationships; informing the owners of the intrafarm networks of water development facilities on the availability of alternative options of their modernization and reconstruction; counselling of landowners and land users on the change of the purpose of renaturalized drained agricultural lands. It has been proven that fiscal incentives should be as follows: granting of privileges upon payment of land tax and land rent; partial exemption from compensation for losses in agriculture and forestry; co-financing of reengineering of drained lands within the framework of cross-border cooperation projects at the expense of local budgets. It has been established that lending-property incentives are as follows: provision of municipal guarantees; compensation of a part of interest rates for credit resources of commercial banks; the transfer of drained lands of state and communal ownership to the use of Ukrainian participants in transborder cooperation projects.

Ключові слова: стимулювання, осушення, домогосподарство, місцеві бюджети, транскордонне співробітництво, земельний податок.

Key words: stimulation, draining, rural household, local budgets, transborder cooperation, land tax.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Внаслідок глибоких кризових явищ в аграрному секторі у 90-их роках минулого століття внаслідок руйнації командно-адміністративної

системи і повільного формування соціально-орієнтованих ринкових відносин значні площі осушених сільськогосподарських угідь були виведені із продуктивного сільськогосподарського обороту і піддалися природній ренатуралізації (самозаболочення, самозаліснення). На значній площі осушених земель ренатуралі-

заційні процеси набули незворотного характеру і фактично перетворили сільськогосподарські угіддя у ліси та лісовкриті площі. За таких умов повернення цих земель у продуктивний сільськогосподарський оборот не є можливим через високу капіталомісткість проведення відповідних природооблаштувальних заходів.

Значні можливості стосовно екологічного реінжинірингу осушених територій мають місце на транскордонних територіях, оскільки останні попадають у зону поширення комплексу грантових програм та проектів транскордонного співробітництва, зокрема програми ЄС "Східне партнерство". З огляду на це, потребують обґрунтування теоретико-методологічні підходи до формування системи стимулювання процесів раціоналізації аграрного природокористування на осушених землях транскордонних територій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розроблення сучасних теоретико-методологічних підходів до формування систем стимулювання раціонального природокористування актуалізувалося в останній час, коли виникла необхідність у прискореній імплементації у вітчизняну практику природоохоронних директив ЄС та міжнародних природоохоронних конвенцій. Також до трансформації систем стимулювання раціонального природокористування спонукає й надмірна уніфікованість інституціоналізованих українським законодавством стимулів стосовно використання окремих видів природних ресурсів [1; 2; 7; 8]. Першочергового значення набуває диверсифікація інструментів стимулювання аграрного природокористування в зоні осушення, де масове поширення процесів природної ренатуралізації згортає територіальний базис розвитку базових ланок місцевої економіки [4; 6]. Незважаючи на те, що протягом останніх років українські вчені пропонували різноманітну конфігурацію набору стимулів стосовно використання осушених земель належного ефекту у більшості випадків так і не було отримано [3; 5]. Прикметна риса пропонованих інструментів стимулювання — це їх відірваність від основних трендів просування українських суб'єктів господарювання у світогосподарський комплекс. У першу чергу це стосується розроблення комплексу стимулів

раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях, оскільки ці території попадають до зони поширення багатьох проектів ЄС і тут вже частково сформувалися передумови для суттєвого нарощення обсягів залучення іноземних інвестицій.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розроблення теоретико-методологічних підходів до формування системи стимулювання раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях, а також конкретизація інституціональних, бюджетно-податкових та кредитно-майнових стимулів стосовно здійснення реінжинірингу ренатуралізованих осушених земель у рамках реалізації проектів транскордонного співробітництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи з практики передових країн та враховуючи наявну нормативно-правову базу, яка регламентує інструменти та методи стимулювання раціонального природокористування в Україні, пропонується виділення трьох груп стимулів: інституціональних, бюджетно-податкових та кредитно-майнових (рис. 1). Інституціональні стимули передбачають внесення змін у формальні та неформальні інститути в частині отримання необхідної інформації землевласниками та землекористувачами стосовно форм та методів капіталізації осушених сільськогосподарських угідь, наявних альтернативних варіантів модернізації та реконструкції мереж гідротехнічних споруд, інституціонального середовища консультування домогосподарств та суб'єктів господарювання відносно створення кооперативних, асоціативних та кластерних об'єднань власників та користувачів осушених земель.

З метою визначення цільових орієнтирів, а також відповідних процедур стосовно реінжинірингу сільськогосподарських угідь важливим інституціональним стимулом, який спонукатиме землевласників та землекористувачів перепрофільовувати бізнес-процеси, пов'язані з використанням осушених земель, стане реалізація пілотного проекту, а також популяризація його результатів в зоні осушення.

Дієвим інституціональним стимулом також виступає формування сучасних служб кон-

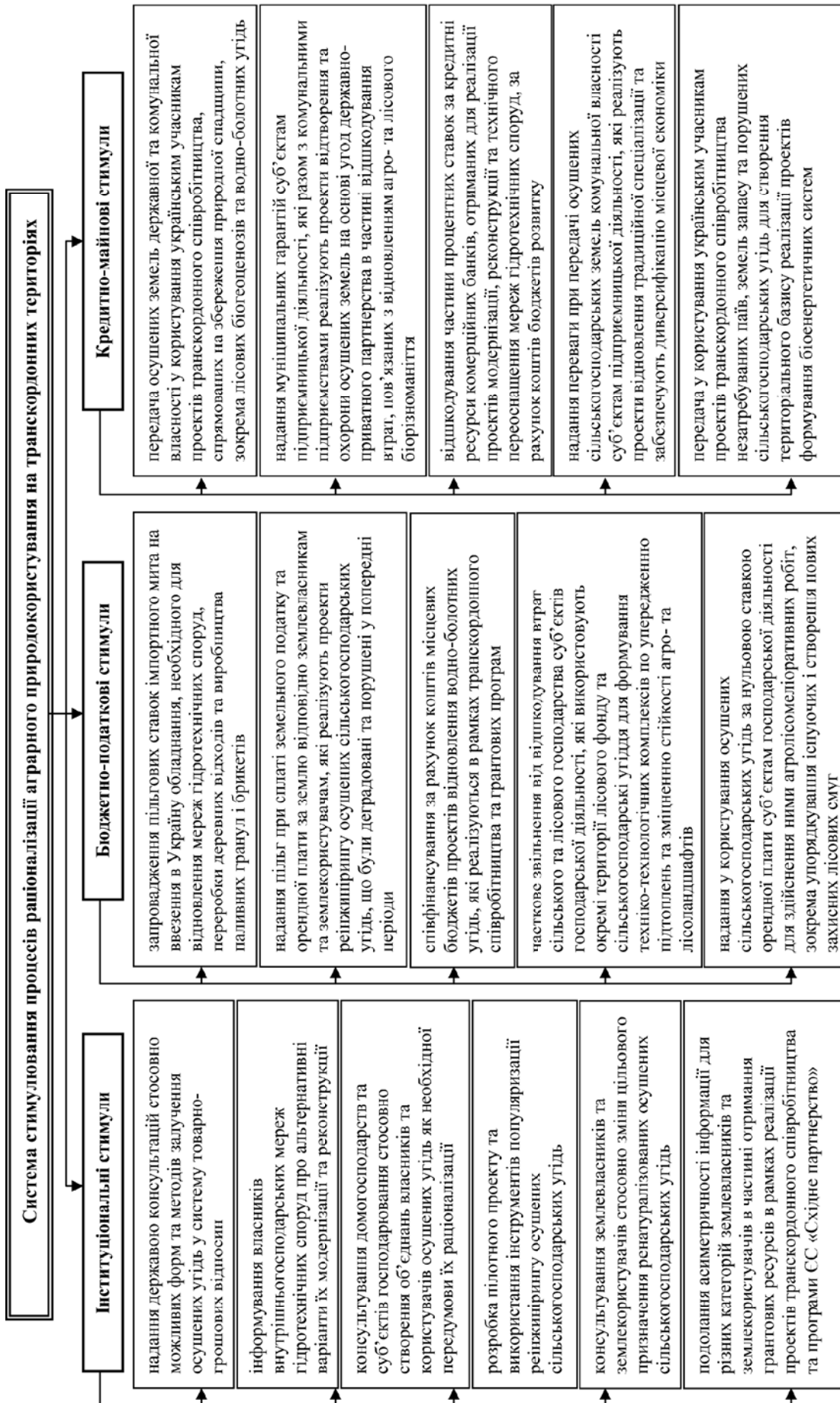

Рис. 1. Методи та інструменти стимулювання процесів раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях

Джерело: розробка автора.

сультування землевласників та землекористувачів стосовно зміни цільового призначення осушених угідь, які піддалися природній ренатуралізації, а також подолання симетричності інформації для різних категорій землевласників та землекористувачів, зокрема й в частині отримання інформації про можливість залучення грантових ресурсів в рамках реалізації проектів транскордонного співробітництва.

Найбільш детермінуючими раціоналізацію аграрного природокористування стимулами в загальній системі стимулювання раціоналізації аграрного природокористування є бюджетно-податкові стимули, які через відповідні фіскальні інструменти мотивують землевласників та землекористувачів обмежувати природо-руйнівну діяльність і впроваджувати сучасні природоохоронні технології. Найбільш вагомим значенням в сучасних умовах набуває умонтування в регуляторний механізм такого бюджетно-податкового стимулу як запровадження пільгових ставок імпортного мита на ввезення в Україну обладнання, необхідного для відновлення мереж гідротехнічних споруд, що прискорить модернізацію та реконструкцію меліоративного фонду, а це в свою чергу сприятиме відновленню традиційного для меліорованих територій водно-повітряного режиму.

Також необхідно застосовувати бюджетно-податкові стимули стосовно введення пільгового мита на ввезення в Україну обладнання, необхідного для забезпечення переробки деревних відходів та виробництва паливних гранул і брикетів, що сприятиме підвищенню рівня фінансової віддачі самозаліснених осушених сільськогосподарських угідь внаслідок утилізації лісової рослинності.

Незважаючи на те, що окремими міжнародними та європейськими конвенціями негативно сприймаються різного роду преференції, дієвим бюджетно-податковим стимулом раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення слід вважати надання пільг при сплаті земельного податку та орендної плати за землю відповідно землевласникам та землекористувачам, які реалізують проекти реінжинірингу осушених сільськогосподарських угідь, що були деградовані і порушені у попередні періоди. Це дасть можливість у короткостроковій і довгостроковій перспективі повернути в продуктивний сільськогосподарський оборот значні площі сільськогосподарських земель без нанесення

шкоди навколишньому природному середовищу.

Також потребує введення такої бюджетно-податкової стимулювання, як надання у користування осушених сільськогосподарських угідь за нульовою ставкою орендної плати суб'єктам господарювання, які використовують ці землі для здійснення на них агролісомеліоративних робіт, зокрема упорядкування існуючих і створення нових захисних лісових смуг. Створення нових захисних лісових смуг збільшить площу сільськогосподарських угідь, яка буде менше піддаватися ерозії та дефляції ґрунтів, а також на якій буде зведено до мінімуму втрати врожаю унаслідок покращення водно-повітряного режиму.

З метою надання додаткових стимулів стосовно розбудови інфраструктури попередження підтоплень сільськогосподарських угідь важливого значення набуває часткове звільнення від відшкодування втрат сільськогосподарства суб'єктів господарювання, які використовують окремі території лісового фонду та сільськогосподарські угіддя для формування техніко-технологічних комплексів по упередженню підтоплень та зміцненню стійкості агро- та лісоландшафтів.

Дієвим бюджетно-податковим стимулом раціоналізації аграрного природокористування, зокрема відновлення водно-болотних угідь як акумуляторів вуглекислого газу та емітентів кисню, є співфінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів проектів відновлення цих угідь, які реалізуються в рамках транскордонного співробітництва та грантових програм. Такий бюджетний інструмент стимулюватиме землевласників та землекористувачів стосовно участі в проектах транскордонного співробітництва, зокрема в частині відновлення природної спадщини, і забезпечуватиме залучення природоохоронних інвестицій у відтворення та охорону осушених земель.

Чільне місце в системі стимулювання процесів раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях мають зайняти кредитно-майнові стимули, які спрямовуватимуться на подолання інвестиційного дефіциту у землевласників та землекористувачів стосовно реалізації природоохоронних проектів, а також формування просторового базису для активізації процесів реінжинірингу осушених земель. До кредитно-майнових стимулів слід віднести надання муні-

ципальних гарантій суб'єктам приватного бізнесу, які разом з комунальними підприємствами реалізують проекти відтворення та охорони осушених земель на основі угод державно-приватного партнерства в частині відшкодування втрат, пов'язаних з відновленням агро-та лісового біорізноманіття.

З метою підвищення мотивації землевласників та землекористувачів щодо реалізації проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення мереж гідротехнічних споруд органам місцевого самоврядування необхідно забезпечити відшкодування суб'єктам господарювання частини процентних ставок за кредитні ресурси комерційних банків за рахунок коштів бюджетів розвитку, які сформовані як спеціальні фонди в бюджетах місцевого самоврядування.

Каталізатором ділової активності в частині відновлення традиційної сільськогосподарської спеціалізації в зоні осушення і тим самим зміцнення агроландшафтів є надання переваги при передачі осушених сільськогосподарських земель комунальної власності (розглядається варіант, коли осушені сільськогосподарські землі державної власності поза межами населених пунктів будуть передані у комунальну власність територіальних громад) суб'єктам господарювання, які відновлюють традиційну спеціалізацію, що в кінцевому підсумку забезпечує диверсифікацію місцевої економіки.

Дієвим кредитно-майновим стимулом також слід вважати пріоритетну передачу українським учасникам проектів транскордонного співробітництва незатребуваних паїв, земель запасу та порушених сільськогосподарських угідь для створення територіального базису реалізації проектів формування біоенергетичних систем.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Активізація процесів раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях є неможливою без формування сучасної системи стимулювання. Така система стимулювання має охоплювати інституціональні, бюджетно-податкові та кредитно-майнові стимули.

Інституціональними стимулами виступають форми та методи, а також інституції консультування землевласників та землекористувачів стосовно можливих варіантів залучення осушених угідь у систему товарно-грошових відносин, а також стосовно альтернативних

варіантів модернізації і реконструкції внутрішньогосподарських мереж гідротехнічних споруд.

Основними бюджетно-податковими стимулами виступають: надання пільг при сплаті земельного податку та орендної плати за землю, на якій реалізуються проекти реінжинірингу осушених сільськогосподарських угідь, а також часткове звільнення від відшкодування втрат сільського та лісового господарства суб'єктів господарської діяльності, які використовують окремі території лісового фонду та сільськогосподарські угіддя для формування техніко-технологічних комплексів по упередженню підтоплень та зміцненню стійкості агроландшафтів.

Серед кредитно-майнових стимулів слід виділити надання муніципальних гарантій суб'єктам підприємницької діяльності, які реалізують проекти відтворення та охорони осушених земель на основі угод державно-приватного партнерства, а також відшкодування частини процентних ставок за кредитні ресурси комерційних банків, отриманих для реалізації проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення мереж гідротехнічних споруд, за рахунок коштів бюджетів розвитку.

Література:

1. Борисова В.А. Економічні аспекти відтворення родючості та раціонального використання сільськогосподарських земель // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит". — 2008. — № 1. — С. 293—299.
2. Василик Н.М. Шляхи удосконалення системи стимулювання комплексного використання лісоресурсного потенціалу // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. — 2011. Вип. 8. — С. 45—60.
3. Дудяк Н.В. Еколого-економічне регулювання антропогенного навантаження на меліоровані агроландшафти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища". — Херсон, 2013. — 20 с.
4. Інтегроване управління меліорованими ландшафтами. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. — Херсон, РВВ "Колос". — 2011. — 240 с.
5. Костриченко В.М., Дорошенко Н.О. Стимулювання раціонального аграрного землекористування як інструмент забезпечення сталого розвитку. Проблеми раціонального викори-

стання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. — 2013. — Вип. 19. — № 4. — С. 256—263.

6. Павлов В.І., Заремба В.М., Фесіна Ю.Г. Інститути та інституції аграрного природокористування: регіональний вимір: монографія. — Луцьк. Надстир'я. — 2008. — 212 с.

7. Рогач С.М. Інституціональні доміанти екологізації аграрного природокористування // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2013. — Вип. 181 (6). — С. 194—201.

8. Ступень Н.Р. Еколого-економічний механізм відтворення земельних ресурсів в сільському господарстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища". — К., 2016. — 20 с.

References:

1. Borysova, V.A. (2008), Ekonomichni aspekty vidtvorennia rodiuchosti ta ratsionalnoho vykorystannia silskohospodarskykh zemel [Economic aspects of reproduction of fertility and rational use of agricultural lands]. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu, seriia "Finansy i kredyt", no. 1, pp. 293—299 [in Ukrainian].

2. Vasylyk, N.M. (2011), Shliakhy udoskonalennia systemy stymuliuvannia kompleksnoho vykorystannia lisoresursnoho potentsialu [Ways of improvement of the system of stimulation of integrated use of forest resource potential]. Ekonomichni nauky, ser.: Ekonomika ta menedzhment, no. 8, pp. 45—60 [in Ukrainian].

3. Dudiak, N.V. (2013), Ekoloho-ekonomichne rehuliuвання antropohennoho navantazhennia na meliorovani ahrolandshafty [Ecological-economic regulation of anthropogenic burden on reclaimed agro-landscapes]. Kherson, 20 p. [in Ukrainian].

4. Intehrovane upravlinnia meliorovanymy landshaftamy [Integrated management of reclaimed landscapes]. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kherson, RVV "Kolos", 2011, 240 p. [in Ukrainian].

5. Kostrychenko, V.M. Doroshenko, N.O. (2013), Stymuliuvannia ratsionalnoho ahrarnoho zemlekorystuvannia yak instrument zabezpechennia staloho rozvytku [Stimulation of rational land use as an instrument for ensuring sustainable development]. Problemy ratsionalnoho vykorystannia sotsialno-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii, iss. 19, no. 4, pp. 256—263 [in Ukrainian].

6. Pavlov, V.I. Zarembo, V.M. Fesina, Yu.H. (2008), Instytuty ta instytutsii ahrarnoho pryrodokorystuvannia: rehionalnyi vymir [Institutes and institutions of agrarian nature use: regional dimension]. Lutsk, Nadstyr'ia, 212 p. [in Ukrainian].

7. Rohach, S.M. (2013), Instytutsionalni dominanty ekolohizatsii ahrarnoho pryrodokorystuvannia [Institutional dominants of ecologization of agrarian nature use]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, ser.: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes, no. 181 (6), pp. 194—201 [in Ukrainian].

8. Stupen, N.R. (2016), Ekoloho-ekonomichnyi mekhanizm vidtvorennia zemelnykh resursiv v silskomu hospodarstvi [Ecological and economic mechanism of reproduction of land resources in agriculture]. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.04.2018 р.

ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ